

Teemu Oivo

Suuri isänmaallinen, muttei sota: sotilaskuolemien diskursiivinen mediatapahtuma Venäjän Karjalassa

ABSTRAKTI / ABSTRACT

Kaatuneiden sotilaiden julkinen muistaminen sankareina on maailmanlaajuinen ilmiö. Venäjällä sotilaskuolemien esittäminen pohjantuu voimakkaisiin julkisen keskustelun rajoituksiin mediateknologioiden läpi kuultamassa yhteiskunnassa sekä jyrkkään erotukseen virallisesti tunnustettujen ja kiistettyjen kuolemien välillä. Helmikuussa 2022 Venäjän Ukrainaa kohtaan aloittaman hyökkäyssodan seurauksena venäläisviranomaiset alkoivat aiemmasta poiketen julkaista tietoa sotilaidensa kuolemista, kuitenkin tarkkaan valikoituna. Sotilaiden paluu sinkkiarkuissa rikkoi arkirutiinia heidän kotisenduillaan, tuoden kaukaisten ja vaikeasti käsiteltävien tapahtumien seuraukset paikalliseen todellisuuteen. Valtiovallan ehdoilla toimivat uutismediat yrittivät saada sotilaskuolemat näyttämään hyväksyttäviltä ja yksitulkintaisilta. Tämä artikkeli avaa diskurssianalyysin avulla sotilaskuolemien esityksen ehdollisuuksia, (epä-)jatkumoa ja merkityksiä Venäjällä Karjalan tasavallan aluemediassa. Vaikka näiden kuolemien merkityksellisyys perustettiin kohtalokkaaseen konfliktiin, itse mediatapahtuma rakentui vaikeaselkoisen kaukaisen kuolinpaikan sijasta sotilaiden kotialueille ja Karjalaan. Hyväksyttävän ja tarpeellisen kuoleman diskurssi rakentui Venäjällä pitkään tuotetun ja jopa pyhäksi luonnehditun ”suuren isänmaallisen sodan” (1941–1945) ubrautuvan sankaruuden muistamisen perustalle. Tämän voi nähdä osin ristiriitaisena kollektiivisesta muistista marginalisoiduille sotilaskuolemille, joita on arvioitu olleen lukuisia myös vuonna 2022.

Public commemoration of fallen soldiers as heroes is a global phenomenon. In Russia, the public representation of military deaths is based on strong restrictions on public discussions, and the sharp difference between officially recognised and controversial deaths. In February 2022, following the offensive war in Ukraine in Ukraine, Russian authorities began to selectively publish information on the deaths of their soldiers. Soldiers' return in zinc coffins disrupted the everyday lives in their home regions, bringing the consequences of distant and difficult events to local reality. Following the terms of the authorities, news media companies tried to make military deaths look acceptable and univocal. This article examines discursivity of military deaths, their conditions, (dis-)continuities, and meanings in the regional media of the Republic of Karelia in Russia. Although the significance of these deaths was established in a fatal conflict, the media event itself was constructed in the soldiers' home regions instead

of the place of death. The representations of acceptable and necessary death were based on the nationally established sacrificial heroism in the "Great Patriotic War" (1941-1945). This embedded contradictions with the estimations of numerous Russian military deaths that were marginalised from the public commemoration in 2022.

Sotilaskuolema, Venäjä, alueedia, muistin politiikka

Teemu Oivo, Itä-Suomen yliopisto, teemu.oivo@uef.fi

Johdanto

Venäjänsä hallinto aloitti 24.2.2022 Ukrainaa vastaan toisen maailmansodan jälkeisen ajan kuolettavimman valtioiden välisen aseellisen konfliktin Euroopassa, jota se määräsi lailla kutsuttavan ”(sotilaalliseksi) erikoisoperaatioksi” (*spetsjal’naja [vojennaja] operatsija*). Vaikka virallinen sodanjulistus on kansainvälisesti ollut useita vuosikymmeniä poikkeuksellista, Venäjällä ”erikoisoperaation” kutsuminen sodaksi jopa kriminalisoitiin osana julkisen keskustelun hallintaa. Operaatio liitettiin kuitenkin virallisesti ”suuren isänmaallisen sodan (1941–1945) muistoon kun Vladimir Putin perusteli sitä epämääräisesti Ukrainan ”demilitarisaatiolla” ja ”denatsifikaatiolla”¹. Tapahtumien vaikeaselkoisuutta lisäsivät myös sotatoimialueiden vaihtuva hallinta ja suvereenisuusstatus, jota Venäjä yksipuolisesti muutti kahdesti vuonna 2022. Toisin kuin edeltäneen kahdeksan vuoden aikana, Kreml ei kuitenkaan enää voinut täysin kiistää sotilaidensa kuolemia Ukrainassa. Venäjällä tästä tuli arkisen mediarutiinin rikkonut ja yleisöä puhutteleva mediatapahtuma, jossa venäläissotilaiden kuolemat pyrittiin esittämään hyväksyttävänä, jopa ihanteellisina².

Tutkin tässä artikkelissa venäläisten sotilaskuolemien mediatapahtumaa diskursiivisina representaatioina Venäjän alueellisessa uutismediassa Karjalan tasavallassa. Käsittelenäni helmilokakuun 2022 ajanjakson aikana kuolleet sotilaat esitettiin yksinomaan sopimussotilaina edeltäen myöhempiä liikekannallepanon sotilaskuolemia. Keskeisenä tutkimuskysymyksenä selvitän, millaisina sotilaskuolemat esitettiin mediatapahtumassa ja millä reunaehdoilla. Tätä varten sovellan Michel Foucault’n ja Norman Fairclough’n kriittistä diskurssianalyysiä. Käytän analyysissäni laveja termejä ”konflikti”, ”tapahtuma” sekä aineistolähtöisesti propagandistista termiä ”erikoisoperaatio” ottaakseni subjektiivisuuteni rajoissa etäisyyttä omaan näkemykseeni käsiteltävänä olevasta tapahtumasta tuomittavana hyökkäyssotana. Tarkempina alakysymyksinä selvitän, kuinka tapahtuma merkityksellistettiin historiallisesti ja millaisia yhteisöllisiä subjektiviteetteja se diskursiivisesti rakensi.

Tutkimusaineistonani käytän Venäjän Karjalan (tasavallan) alueediaa, joka tarjoaa mediavälitteiseen kuolemaan näkökulman lähempää ihmisten kokemaa arkielämää kuin esimerkiksi Venäjän federaatitason uutiskanavat. Tarkemmin aineistoni koostuu Karjalan siteeratuimman uutismedian, Stolica na Onegon (”Pääkaupunki Äänisellä”, stolicaonego.ru, SnO) uutisista, mukaan lukien niissä käytetyistä alueellisten viranomaisten julkaisuista. SnO edustaa alueellisesti verrattain laajalle yleisölle kohdennettuja uutisia, joissa tapahtumia raportoidaan useimmiten tiedotusmuodossa ilman huomattavaa mediantuottajien omaa tulkintaa tai propagandistisesti kantaaottavaa viestintää. SnO:n toiminnasta voi kuitenkin hahmottaa erityisesti valtiovaltaa tukevien ja toisinaan myös sitä kyseenalaistavien esitysten reunaehtoja. Suosionsa vuoksi SnO:ta voi tulkita verrattain luotettuna

tietolähteenä ja osana aihepiiristä käydyn keskustelun perustaa Karjalan alueella. Tutkimukseni näkökulma ei kerro piilotetuista motiiveista tai kata sotilaskuolemien kokonaiskuvaa venäläisessä mediassa, mihin kuuluisi laajempi valikoima viranomaislähteitä, alueellisia ja federatiivisia medioita sekä epämuodollisia ja henkilökohtaisia viestintäkanavia.

Tämä artikkeli etenee seuraavasti: Ensimmäisessä taustoitusosiossa kerron aihepiirin aiemman tutkimuksen kautta sotilaskuolemien julkisuuden yhteiskunnallisista merkityksistä. Toiseksi teen katsauksen ennaaikaisen kuoleman julkisuuteen ja mediavapauteen Venäjällä. Seuraavaksi taustoitan Karjalan tasavaltaa medioituvan yhteiskunnan näkökulmasta sekä esitän keskeisenä tutkimusaineistonani käyttämäni *Stolica* na Onegon -uutissivuston. Menetelmäosiossa esitän tarkemmin soveltamani diskurssianalyttisen menetelmän ja käsittelen tutkimusaiheen haastavaa tutkimuseettistä puolta. Analyysiosiot aloitan esittämällä kuolinilmoitukset sekä kuoleman tapahtumapaikan ongelmallisuuden. Tämän jälkeen syvennyn sankarillisen uhrauksen diskurssiin, ensiksi viranomaisten muistopuheissa rakennetun yhteisön, sitten suuren isänmaallisen sodan historiallisen esimerkin kautta. Lopuksi kertaan keskeiset johtopäätökseni ja pohdin sotilaskuolemien esityksen laajempaa merkitystä sekä jatkotutkimuksen mahdollisuuksia.

Sotilaskuolemat mediatapahtumina

Kuolemantutkimus kattaa kuolemaan liittyviä ilmiöitä laaja-alaisesti hyvinvoinnin eri näkökulmista institutionaalisiin käytäntöihin sekä muistin ja historian politiikkaan³. Kuolema on yleensä vaikeasti käsiteltävä asia niin yksilö- kuin kollektiivitasollakin. Vaikka terveiden nuorten kuolema väkivaltaisessa konfliktissa kaukana kotoa voidaan nähdä erityisen vaikeana, on sotilaskuolemien sankarillisuutta ihannoiva muistaminen yli muiden kuolemien ollut osa kansakuntien rakentamista ympäri maailman. Sotakuolemien muistaminen yhteisön nimissä tehtyinä uhrauksina on tavanomaisesti valikoivaa ja konsensushakuista kansallisen yhtenäisyyden lisäämiseksi sekä armeijan toimia ja sitä kautta weberiläistä valtioiden väkivaltamonopolia legitimoivaa⁴. Kansakuntakeskeiset sotakokemukset ovat korostuneet esimerkiksi historian oppikirjoissa⁵, populaarikulttuurissa⁶, muistamisen politiikassa⁷, ja uusien sotilaallisten konfliktien perusteluissa⁸.

Mediassa esitetyt sotilaskuolemat voidaan luokitella mediatapahtumiksi (*media event*), sikäli kun ne ovat poikkeamia mediarutiinista, joissa mediantuottajat kertovat valtioon ja kansakuntaan, yleensä oletusyleisöön, kollektiivisesti liittyvästä historiallisesta tilanteesta. Mediatapahtuman mittakaava on laajempi kuin yksilön on mahdollista kokea suoraan ilman mediavälitteisyyttä. Aiemmassa tutkimuksessa transnationaalisen mediatapahtuman näkökulmalla on haettu mahdollisuuksia torjua globaaleihin tapahtumiin liittyviä kansallisesti orientoituneita semioottisia konflikteja, erityisesti länsimaalaisissa asiayhteyksissä⁹.

Yhteiskunnan poliittisesta vapaudesta riippumatta journalistit ovat historian saatossa olleet yleisesti taipuvaisia asettumaan hallintonsa puolelle aseellisissa konflikteissa. Tähän liittyvät konfliktien moraalinen yksilöteistaminen, kriittisen keskustelun vaimentaminen kansallisen yhtenäisyyden nimissä, vastapuolen tappioiden korostus ja ”omien” joukkojen esittäminen sankarillisina¹⁰. Länsimaissa median representaatiot sotilaskuolemista ja tappioista laajemmin ovat vaikuttaneet sotaoperaatioiden yhteiskunnalliseen suosioon vaihtelevasti. Niitäkin vaikuttavammiksi sodan kannatukselle Kårl Dahl-Martinsen on arvioinut mediakuvat, jotka signaloivat voiton tavoittamattomuutta¹¹.

Kuoleman yhteiskunnallinen yhteys vaikuttaa sen saamaan julkisuuteen ja vaikutukseen sosiaalisessa koheesiossa. Niin sotilaskuolemissa¹² kuin arkisemmassakin kuoleman tutkimuksessa¹³ on

huomattu kuinka kuoleman läheltä kokevat toivovat aiheen realistista julkista käsittelyä, kun taas kuoleman etäältä kokevat toivovat lohdullisempaa esitystapaa. Afganistanin sodan sotilaskuolemien esityksiä Tanskan, Saksan ja Iso-Britannian uutisissa tutkinut Dahl-Martinsen on päätellyt, että vaikka kuolleiden sotilaiden esittäminen julkisuudessa on sotilasoperaatioiden poliittisen tuen näkökulmasta tunnistettu herkäksi aiheeksi, voi julkisen muistamisen laiminlyönti lisätä yhteiskunnallisia jakolinjoja. Esimerkiksi Afganistanin sodan alkuvuosina Saksassa sotilaskuolemien julkinen esitys oli vähäistä, minkä vuoksi kuolleiden omaiset kokivat muusta yhteiskunnasta etääntymistä ja elivät sotilaat puolestaan arvostuksen puutetta. Julkiset hautajaiskulkueet puolestaan ovat useissa maissa tuoneet yhteen laajaa yhteisöä sotilasoperaatioiden kannattajista vastustajiin¹⁴.

Kuolleiden muistaminen ja media Venäjällä

Kuoleman tutkimuksen näkökulmasta ennenaikaisen kuoleman mittavuus on Venäjän erikoisuus. Vuosien 1914–1964 välillä Venäjän imperiumissa ja Neuvostoliitossa on väestönlaskennan perusteella arvioitu olleen noin 60 miljoonaa ennenaikaista kuolemaa. Aikajaksoon sisältyvät molemmat maailmansodat, ja lisäksi nälänhätiiä, poliittisia vainoja ja ankaria vanki(leiri)järjestelmiä. Ennenaikaisten kuolemien julkinen muistaminen on kuitenkin keskittynyt ”suureksi isänmaalliseksi sodaksi” nimitettyyn Neuvostoliiton taisteluun Saksaa ja sen liittolaisia vastaan (1941–1945). Muistamisen marginaalissa ja aktiivisessa unohtamisessa ovat olleet hävittyjen tai kunniaattomien sotien uhrit sekä neuvostoliittolaisten toisilleen aiheuttamat kuolemat esimerkiksi Stalinin vainoissa. Erityisesti ennen glasnostin (1985–1991) rehabilitointikampanjoita olivat monet näistä kuolemista perhepiirien hiljaista tietoa, virallisesti vain kadonneita ihmisiä¹⁵. Neuvostoliiton hajoamista seurannut sosiaalinen ja taloudellinen kaaos johti kuolleisuuden räjähdysmäiseen nousuun 1990-luvulla, jolloin etenkin miesten eliniänodote romahti lisääntyneen alkoholinkäytön, moninaisten loukkaantumisten, sydän- ja verisuonisairauksien sekä itsemurhien seurauksena¹⁶. Myös Covid-19 -pandemian on arvioitu aiheuttaneen Venäjällä suhteellisen paljon kuolemaa, vaikka tilastointi onkin ollut haasteellista¹⁷. Kuolemantutkimus Venäjällä kuitenkin on osoittanut vainajien muistamisen erittäin tärkeäksi osaksi ihmisten merkityksellisenä pitämää arkea ja siihen kiteytyy usein sekä neuvostoliittolaisia, kristillisiä, kuin pakanallisiakin perinteitä¹⁸.

Tutkimuskirjallisuudessa on laajasti tunnistettu kuinka Putinin hallituskaudella ”suuri isänmaallinen sota” on voimistuvasti nostettu Venäjän identiteettipolitiikan keskiöön¹⁹. Sodan tapahtumien merkkipäiviä ja erityisesti voitontähtäviä juhlistetaan julkisesti ja näyttävästi. Suuren isänmaallisen sodan keskeinen teesi on uhrausten kautta saavutettu voitto venäläisiä ylirajaisesti ja ylisukupolvisesti yhdistävänä voimana, mitä maan hallinto on välineellistänyt oman valtansa lujittamiseen²⁰. Epäkunniakkaiksi tulkittuja osia toisesta maailmansodasta ja sitä ympäröivästä ajasta on tässä muistamisen tavassa marginalisoitu. Venäjän politiikka ”puolustaa” suuren isänmaallisen sodan muistoa on johtanut jopa kansainvälisiin konflikteihin²¹. Äärimmillään tämä on näkynyt Ukrainassa, missä Venäjä on vuodesta 2014 lähtien kyseenalaistanut Ukrainan suvereniteettia, ottanut laittomasti haltuunsa Krimin niemimaan ja ylläpitänyt aseellista konfliktia maan itäosissa. Venäjän hallinto on oikeuttanut toimiaan antifasismilla syytäen Ukrainan hallintoa ”banderalaisesta” venäläisvastaisuudesta, mikä viittaa toisen maailmansodan aikaiseen ukrainalaiseen nationalistiseen liikkeeseen, joka teki yhteistyötä natsimiehittäjien kanssa²².

Myös Venäjän sisällä hallinnon muistipolitiikan kyseenalaistaminen on monella tapaa rajattu ja jopa kriminalisoitu samalla kun sanan- ja lehdistönvapautta on kavennettu. Sosiaalisten ja teknisten mediarealiteettien puitteissa valtiolta ei tavallisesti suoraan ohjaa viestintävälineiden toimintaa tai

omista niitä kaikilta osin, vaan sen vallankäyttö on usein välillistä. Toimittajat pyrkivät hahmottamaan hyväksyttävät ja toivottavat toimintatavat enimmäkseen palkintojen ja rangaistusten ohjaimina²³. Erityisesti federatiiviset televisiokanavat ovat 2000-luvun alun jälkeen alistettu valtiovallalle myötämielisiksi ja hallintoa kohtaan kriittisten uutiskanavien toimintaedellytyksiä on hallinnollisesti vaikeutettu. Esimerkiksi internetin valvontaa lisättiin 2010-luvulla useilla säädöksillä, joita perusteltiin esimerkiksi epämääräisesti määritettyjen ekstremismin sekä haitallisten aineistojen ja valeutisten valvomisella. Myös uutisaggregaattorit joutuvat vastaamaan jakamiensa uutissivustojen sisältöjen ”totuudenmukaisuudesta”²⁴.

Median vapaus kaventui entisestään helmikuussa 2022, kun Venäjä aloitti suurhyökkäyksen Ukrainaan. Paljon huomiota sai erityisesti 26.2.2022 voimaantullut muutos valeuutislakina tunnettuun rikoslaki 207.3:een, missä Venäjän asevoimien toiminnan ”diskreditointi” kiellettiin enimmillään 15 vuoden vankeusrangaistuksen uhalla. Käytännössä viranomaistiedotuksesta tuli ainoa virallisesti hyväksytty median sota-aiheiden tietolähde. Tietosuojaoikeuksiin erikoistuneen kansalaisjärjestö Roskomsvobodan raportin mukaan vuonna 2022 sosiaalisessa mediassa esitetyt kannanotot Venäjän asevoimien ”erikoisoperaatiota” vastaan johtivat usein syytteisiin²⁵. Asevoimien menestykseen ja tappioihin liittyvää julkista keskustelua rajoittavia säädöksiä lisättiin vuoden 2022 aikana. Esimerkiksi joulukuussa kiellettiin muidenkin kuin sotasalaisuuksiksi ilmoitettujen tietojen julkaisu tai keskustelu näistä aiheista, mikäli ne liittyvät Venäjän armeijan materiaaliseen ja henkiseen vahvuuteen²⁶.

Vaikeutuneissa toimintaolosuhteissa moni hallintoa kohtaan kriittinen venäläinen uutismedia joutui lopettamaan toimintansa tai emigroitui ulkomaille. Osa jatkoi toimintaansa Venäjällä yrittäen toimia vaikeiden säädösten puitteissa ja välttämällä arkoja aiheita. Myös ulkomaisen median saatavuutta Venäjällä rajoitettiin. Esimerkiksi Metan Facebookin ja Instagramin käyttö kiellettiin. Monet länsimaiset uutis- ja viestintäkanavat jäivät VPN-yhteyksistä riippuvaisiksi, mikä lisäsi maan massaviestinnän eristäytyneisyyttä.

Vaikka virallisesti sotilastappiot julistettiin valtion salaisuudeksi vasta vuonna 2015, on Venäjän hallinto salannut tietoja Ukrainassa kuolleista sotilaistaan siitä lähtien, kun he aloittivat sotilaallisen toiminnan maan itäosissa vuonna 2014²⁷. Esimerkiksi näitä toimia kritisoinut Pietarin Sotilaiden äidit -järjestö rekisteröitiin ulkomaiseksi agentiksi vuonna 2014²⁸. Vuonna 2022 Venäjän aloittaman suurhyökkäyksen jälkeen tietoja yksittäisten sotilaiden kuolemista alettiin tiedottaa Venäjän federaatiosubjektien johtajien kautta. Heistä useat kertoivat kuolemista Facebookia muistuttavassa Venäjän suosituimmassa sosiaalisessa mediassa VK.com:ssa (Vkontakte) omalla tilillään²⁹. Viranomaispaineesta huolimatta venäläiset tutkivat journalistit ja kansalaisaktivistit ovat itsenäisesti selvittäneet kuolleiden sotilaiden määrää esimerkiksi seuraamalla hautausmailla lisääntyviä sotilashautoja³⁰. BBC Russia ja Mediazona ovat keränneet avoimesti saatavilla olevia tietoja kuolleista venäläissotilaista digitaaliseen tietokantaan. Näiden tietojen mukaan tämän artikkelin tarkasteleman aikajakson aikana 24.2.–17.10.2022 oli kuollut ainakin 8549 Venäjän armeijan sotilasta ja heistä 49 oli Karjalan tasavallasta³¹.

Venäjän Karjala

Olen valinnut tutkimukseeni näkökulmaksi alueellisen median Venäjän Karjalasta tavoittaakseni valtion ja yksilöiden välisen mesotason näkökulman mediavälitteisiin sotilaskuolemiin. Kutsun aluetta lyhyesti ”Karjalaksi” tiedostaen nimityksen symbolisen taakan etnisyyksien ja nationalismien näkökulmista³². Karjalan status Venäjän Federaation subjektina on etninen tasavalta, vaikka väestönlaskennan mukaan

karjalaisten osuus tasavallan väestöstä on kutistunut jo noin sadan vuoden ajan, viimeksi vuonna 2010 ollen vajaa 61 000 eli 10,17 % Karjalan kokonaisväkiluvusta. Monen muun Venäjän alueen tavoin myös Karjalassa suuri osa vakituisesta väestöstä keskittyy alueen pääkaupunkiin Petroskoihin, kokonaiskuolleisuus on syntyvyyttä korkeampi, ja väkiluku vähenee³³. Karjala on taloudellisesti ja poliittisesti riippuvainen Moskovasta vallan keskittymisen ja oman, lähinnä metsä- ja paperiteollisuuden rajoittuvan varallisuutensa vuoksi. Ajanjaksona 1991–2011 Karjala arvioitiin Venäjän alueiden mittakaavassa suhteellisen demokraattiseksi³⁴. Poliitikassa Karjalaa johtaa kuvernööri Artur Parfentšikov ja valtapuolue Yhtenäinen Venäjä.

Karjalassa, kuten laajemminkin Venäjällä, oli informaatioteknologian leviäminen nopeaa 2010-luvulla. Verkon päivittäinen käyttö yli 15-vuotiaiden keskuudessa nousi 14 prosentilla vuoden 2014 alusta vuoden 2022 lukemaan, 72 prosenttiin. Heistä kuitenkin 37 prosenttia kertoi kyselyssä olevansa tyytymätön internetin käyttökykyihinsä ja 15 prosenttia ei käyttänyt internetiä lainkaan³⁵. Karjalan aluemediaan lukeutuu useita internet-sivustoja, sanomalehtiä, radiokanavia sekä Yleisvenäläisen valtion televisio- ja radioyhtiön VGTRK:n TV-kanava ”Karelia”.

Tapaustutkimukseni päälähde Stolica na Onegonstolicaonego.ru -sivusto perustettiin vuonna 2003, ja vuonna 2022 se oli Karjalan siteeratuin uutismedia³⁶. SnO:n kotisivulla on toimituksesta nimettynä toimituspäällikkö, hänen sijaisensa, hallinnollinen suunnittelija sekä viisi toimittajaa. Pääsivulla esitetään uutisia Karjalan alueelle merkittävistä tapahtumista, hallinnollisia tiedotteita sekä vähemmissä määrin myös kommenttikirjoituksia, jotka eivät kuitenkaan käsittele poliittisesti herkkiä aiheita. Sivustolla on lisäksi erilliset osiot terveydenhuollosta ja ekologiasta Karjalassa sekä muutamia kaupallisia mainostajia. SnO julkaisee kotisivullaan päivittäin noin 20 uutista, joista osa julkaistaan myös SnO:n Telegram ja VK-profiileissa.

58

Sivuston alaosassa on kiinnitetty teksti, jossa ilmoitetaan media-alustoista ja organisaatioista, jotka ovat Venäjällä virallisesti kiellettyjä, ei-toivottuja, ulkomaalaisia agentteja, tai ekstremistisiä. Vastaava teksti ei ole yleinen venäläisillä uutissivustoilla, mutta koska tätä aihepiiriä ei sivustolla muutoin käsitellä, sen voi tulkita signaloivan SnO:n pyrkimystä toimia lain puitteissa. SnO:n yleisöstä ei ole julkisesti annettua tietoa, mutta sen markkinarako on selvästi Karjalan asukkaille kohdennetuissa uutisissa, jotka ovat enemmän tiedotusluonteisia kuin analyttisiä tai yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuvia. Myös uutisten aihepiiri ja niiden käsittelyn tyyli ovat yleensä melko neutraaleja. Tässä SnO poikkeaa monen Venäjän federatiivisen mediakanavan ja viranomaistenkin usein käyttämästä räikeän epämuodollisesta ja tunteikkaasti agitoivasta viestinnästä³⁷. Kaikki tässä artikkelissa käsitellyt SnO:n aineistot lähteineen ovat julkisia, mikä rajaa tutkimusperspektiivin pienehkön mediatoimijan viestintään viranomaisten sääntöjen puitteissa, eikä aineisto siksi välttämättä kerro suoraan SnO:n tuottajien tulkinnoista.

Pian suurhyökkäyksen aloituksen jälkeen SnO:n kotisivulta poistettiin uutisten kommenttimahdollisuus ja jokaisen uutisen loppuun jätettiin teksti, jossa ilmoitetaan että ”jännittyneen ulkopoliittisen tilanteen vuoksi olemme tilapäisesti sulkeneet kommentointimahdollisuuden sivuiltamme”. SnO sulki VK-sivultaan kommenttikentän ja poisti aiemmat kommentit vasta syksyllä 2022. Kommenteista suurin osa oli lyhyitä osanottoja, mutta niihin lukeutui myös ihmisten välillä aggressiiviseksi viestittelyksi yltynyttä sotatoimien kyseenalaistamista. Kommentointimahdollisuuden sulkemisen perustelun voi olettaa liittyvän ylläpitäjien haluttomuuteen vastata pienenä uutismedian kommenttien laillisuudesta. Heidän asemansa prekaarisuus näkyi suhteessa SnO:n artikkeleissa viitattuihin Karjalan alueiden johtajien VK-profiileihin, joissa sotilaskuolemista kertovien postausten kommentointiosioita ei poistettu käytöstä.

Tutkimusmenetelmät ja etiikka

Seuraten Camilla Zimmermanin³⁸ esimerkkiä kuolemaa käsitelleestä diskurssianalyysistä, keräsin tämän tutkimuksen aineiston sanahauulla. Sanavalinta ”*pogil*” (ven. kuollut, kaatunut) perustuu Stolicaonego.ru-sivuston aktiiviseen seuraamiseen huhtikuusta joulukuuhun 2022, minkä perusteella sana mainittiin kaikissa näkemissäni sotilaskuolemien uutisissa. Tallensin aineiston varakopioiksi vuoden 2022 viikoilla 26 ja 45, mutta kontekstin vuoksi luin aineistoa pääasiassa alkuperäislähteistä.

Hakuni perusteella varhaisin SnO:n sotilaskuolemiin liittynyt uutinen julkaistiin 2.3.2022. Aikajakson viimeiseksi päivämääräksi valitsin 17.10.2022, koska viranomaiset, joihin SnO:n nojasi aihepiirin ensisijaisina tietolähteinä, julkaisivat sotilaskuolemista seuraavaksi vasta 7.12.2022. Myöskään Arkangelin kuvernööri ei tiedottanut uusista kuolemista marraskuussa³⁹, mutta julkista tietoa syistä tiedottamattomuuden taustalla ei ole. Aikajaksoa voi pitää Venäjän virallisen version mukaan ”erikoisoperaation” sopimussotilasvaiheena sekä sen loppuna, koska 21.9.2022 maassa julistettiin osittainen liikekannallepano, mikä ei kuitenkaan 17.10.2022 mennessä vaikuttanut sotilaskuolemien esitykseen SnO:ssa.

Kansainvälisten mediatapahtumien analyysissä on aiemminkin hyödynnetty diskurssianalyysiä⁴⁰. Käytin kriittistä diskurssianalyysiä käsitelleni sotilaskuolemien mediatapahtuman esityksen ehtoja ja valtarakenteita. Sovelluksessani yhdistin lingvistisen koulukunnan Norman Fairclough’n⁴¹ kolmiulotteisen mallin rakennetta ja sosiokonstruktivistista Michel Foucault’n⁴² tiedon arkeologista lausumien ehtojen purkamista. Molemmissa lähtökohdissa tekstin ulottuvuuksia analysoidaan laajasti, kuvaavasti sellaisinaan, sekä sen ilmenemismuodoissa subjektiivisina representaatioina maailmasta. Menetelmät ohjaavat tutkijaa tarkastelemaan, miten lausumat tai esitykset liittyvät toisiinsa yhtäläisen olemassaolon tavan ja uusintamisen ehtojen kautta. Esimerkiksi SnO:n sotilashautajaisista julkaisemista kuvista voi näin tulkita merkityksellistä viestintää kukka-asetelmista vaatteisiin, ihmisten järjestäytymiseen ja rituaaleihin⁴³. Tällaisen semiotiikan perusteellinen käsittely jää kuitenkin analyysini ulkopuolelle, koska päähuomioni on eksplisiittisissä ilmaisissa.

Käsittelen diskurssia normatiivisten ehtojen kokonaisuutena, joka sosiaalisten rakenteiden puitteissa rajoittaa ja mahdollistaa tiettyjä lausumia ja toimintaa, erityisesti sotilaskuolemien esitystä. Fairclough’n mallissa tämä liittyy sosiokulttuurisen käytännön ulottuvuuteen ja gramscilaiseen ideologisten valtarakenteiden hegemoniakäsitteeseen. Esimerkiksi Venäjän vallanpitäjien voidaan nähdä tavoittelevan mediakontrollin avulla hegemonista asemaa, jossa sen omaa tilannekuvaa ei pystytä haastamaan muilla näkökulmilla. Diskursiivisen käytännön ulottuvuus puolestaan toimii tekstin ja sosiokulttuurisen käytännön ulottuvuuksien välittäjänä. Esimerkiksi informaatioteknologinen verkkosivu antaa diskursiiviselle aineistolle muodon ja mahdollisuuksia kulutukseen ja levitykseen. Diskursiivinen käytäntö liittyy historiallisesti huomattavaan mediatisaatioon (*mediatization*), eli viestintäteknologian voimakkaaseen kehitykseen ja integroitumiseen sosiaalisiin käytäntöihin niin, että käytännöt rakentuvat aiempaa enemmän median läsnäolon ehdoilla. Mediatisaation on aiemmissa tutkimuksissa huomioitu vaikuttaneen selvästi sekä arkiseen kuoleman käsittelyyn⁴⁴ että aseellisten konfliktien viestintään⁴⁵.

Tiedon arkeologian ytimessä on kysymys: *miksi ilmeni juuri tietty lausuma eikä jokin muu?* Kysymys ohjaa tarkastelemaan lausumien funktioita ja esiintymisen tapoja, kuten sen muotojen mahdollistamia ja rajoittavia toisto- ja muuntelumahdollisuuksia. Tärkeää on hahmottaa rajoittavat ehdot, joiden puitteissa lausuma ilmeni ainutlaatuisena, ilmeisen välttämättömänä tapahtumana minkään muun vaihtoehdon sijaan. Menetelmässä aineistoa tarkastellaan kuvaillen sen ilmenemisen asiayhteydessä monumenttina

välttämättä tekstin syntyhetken ’todellisten’ merkitysten tulkintaa⁴⁶. Tämä sopii digitaalisiin media-arkistoihin, joissa lausumien esittäjille ei tehdä tarkentavia kysymyksiä, ja aihepiiriin, jossa tutkijan ja tutkittavien tulkinnat todennäköisesti poikkeavat toisistaan.

Tutkimuksen lähtökohdissa on myös haastavia tutkimuseettisiä puolia. Tutkijoiden taustan vaikutus korostuu erityisesti sodan kaltaisten polarisoivien aiheiden kohdalla, minkä vuoksi pyrin avoimuuteen tutkimuksessani. Tätä artikkelia tehdessäni venäläissotilaat edelleen sotivat Ukrainassa ja sympatiani ovat heidän vastapuolensa, ukrainalaisten, puolella. Venäjällä tehtyjen mielipidetutkimusten uskottavuus on jakanut tutkijoiden näkemyksiä erityisesti vuoden 2022 julkista keskustelua tukahduttavissa olosuhteissa⁴⁷. Tällä varauksella voi usean tässä artikkelissa käsiteltävän ihmisen olettaa olevan sosiaalisesti, poliittisesti ja taloudellisesti eri puolella konfliktia kuin tämän artikkelin tekijä ja artikkelin keskeinen suomenkielinen lukijakunta.

Anastasia Shesterina⁴⁸ korostaa empatian auttavan tutkijoita erityisesti informanttien henkilökohtaisessa kohtaamisessa, heidän ymmärtämisessään ja oikeanlaisessa kysymyksenasettelussa. Vaikka en mediapohjaisella tutkimuksellani tavoittele ihmisten ymmärtämistä henkilökohtaisten kohtaamisten ja kyselyjen kautta, huomioin kuitenkin uutisiin liittyvän todellisia ihmisiä. Tutkimusetiikan humanin ideaalin mukaan pyrin käsittelemään heitä ihmisinä, joille voi osoittaa raa’asta vastakkainasettelusta huolimatta myötätuntoa. Tutkimassani julkisessa mediatapahtumassa esiintyy läheisensä vasta menettäneitä ihmisiä herkässä tilanteessa suuren ihmismäärän edessä.

Välttääkseni aiheuttamasta harmia pienehkölle uutismedia Stolica na Onegolle, huomioin Venäjällä lain tulkinnan olevan usein taannehtivaa ja epäsäännön mukaista⁴⁹. Tästä syytä olen ottanut kaksi primääriaineistoani havainnollistavaa kuvaa SnO:n kotisivun sijaan niiden alkuperäisestä lähteestä Karjalan kuvernöörin Artur Parfentšikovin ja Petroskoin pormestarin Vladimir Ljubarskin VK-profiileista kuvakaappauksina. SnO käytti uutisissaan näitä samoja kuvia mainiten niiden alkuperäislähteet. VK on Venäjän suosituin sosiaalinen media, joka muistuttaa useilta ominaisuuksiltaan Facebookia, mutta sen kautta voi kuluttaa myös elokuvia, sarjoja ja musiikkia. Vaikka VK on tiukentanut tekijänoikeus- ja sisällönvalvontaansa 2010-luvulla, on sillä edelleen piraattihenkinen profiili⁵⁰ ja suuri osa sen sisällöstä on luettavissa ilman rekisteröintivaatimusta.

Valitsemisissäni kuvissa esitetyt kuolleiden sotilaiden nimet eivät ole salattua tietoa. Ne löytyvät esimerkiksi Karjalan tasavallan viranomaisten VK-profiileista, SnO:sta ja useilta uutisivustoilta sanahauilla. Kunnioittaakseni tutkimusetiikan nimissä mainittujen vainajien Dmitri Ižekovskin ja Anton Isajevin muistoa, mainitsen molempien olevan palkittu urheuden mitaleilla⁵¹. Omaisten halusta tuoda vainajat julkisuuteen kertoo se, että Ižekovskin äiti osallistui hänen julkisen muistokylttinsä julkaisemiseminaariin (kuva 2) ja Isajevin äiti tiedotti hänen poikansa hautajaisista julkisesti VK-sivullaan.

Sotilaskuolemien esittäminen

Sotilaskuoleman esitys SnO:ssa kiteytyi sankarilliseen uhraukseen. Sen merkityksellisyys oli normatiivisesti hyvä kuolema, joka yhdisti vainajan kotipaikkakunnan, Karjalan tasavallan, sekä laajemman ”isänmaan” Venäjän yhteisöihin. Tästä huolimatta uutisoinnin sisältö kertoi suurissa osin vainajien elämästä ennen kuolemaa ja heidän muistamisestaan Karjalassa. Avainsanahauillani löytämiini sotilaskuolemien uutisointeihin lukeutui 31 nimettyä kuolinilmoitusta, 38 vainajien muistamiseen liittyvää uutista, kuten hautajaisraportit ja muistokylttien julkistamiset, sekä kahdeksan sotilaskuolemia yleisemmin käsittelevää uutista. SnO:n uutisiin kuolemista lukeutui sotilaskuolemien lisäksi Karjalassa

tapahtuneita tulipaloja, henkirikoksia sekä erityisesti onnettomuuksia teillä ja vesillä. Liikenteessä kuolleiden vuosittaisesta muistopäivästä uutisoitiin esimerkiksi marraskuussa⁵². Aloitin aineiston analyysiosiot katsauksella sotilaskuolemien mediatapausten perustaan, kuolinilmoitusuutisiin.

Kuolinilmoitus ja -paikka

SnO:n kuolinilmoitusten uutisoinnin lähteenä olivat viranomaisauktoriteettien VK-profiilit esimerkiksi tutkivan journalismin, huhujen tai Venäjällä suositaan nostaneen pikaviestin Telegramin sijaan⁵³. SnO suosi arkisemmissakin uutisoinneissa viranomaislähteitä, mutta vaihtoehtoisten lähteiden käyttöä rajoittaa muun muassa edellä mainittu valeuutislaki, joiden vuoksi käytännössä vain viranomaislähteet Venäjän armeijan toimista olivat juridisesti turvallisia valintoja. Viranomaislähteitä suosittiin SnO:n ohella myös muissa alueellisissa uutismedioissa⁵⁴.

SnO:n ensisijaisesti käyttämä viranomaislähde oli Karjalan kuvernööri Artur Parfentšikov sekä neljässä tapauksessa vainajan kotikaupungin johtaja tai alueen sotakomissariaatti. He julkaisivat tiedot

Артур Парфенчиков
13 окт в 11:41

Антон Исаев. Олончанин. Профессиональный военный, служил в войсках ВДВ. В 2008 году принимал участие в боевых действиях в Южной Осетии. Был награжден Орденом мужества.

Погиб, исполняя свой воинский долг в ходе спецоперации на Украине.

Соболезную родным и близким героя.

Карелия скорбит.

3841 203

61K

monien muiden alueiden viranomaisten tavoitin⁵⁵ sosiaalisen median VK:n (kuva 1.) profileissaan, eivätkä esimerkiksi tasavallan hallinnon gov.karelia.ru-sivustolla. Valinnalla ei ole virallisia perusteita, mutta VK:n suosion vuoksi sen kautta voi tavoittaa tasavallan asukkaat paremmin kuin viranomaisten kotisivuilla. Lisäksi ainakaan Parfentšikov ei hyödyntänyt VK:n teknistä mahdollisuutta olla vuorovaikutuksessa alustan käyttäjien kanssa, sillä hän sulki näiden julkaisujen kommentoinnin.

Kuva 1.⁵⁶ on esimerkki kuvernööri Parfentšikovin VK-sivulta julkaisuista kuolinilmoituksista, joita SnO käytti sotilaskuolemien uutisten perustana, lainaten siitä vähintään (usein heikkolaatuisen) uutiskuvan, sotilaan

Kuva 1. Kuolinilmoitus kuvakaappauksena Parfentšikovin VK-sivulta 13.10.2022: ”Aunuslainen Anton Isajev. Ammattisotilas, palveli maahanlaskujoukoissa. Vuonna 2008 osallistui sotatoimiin Etelä-Ossetiassa ja palkittiin urhollisuusmitalilla. Kuoli täyttäessään sotilasvelvollisuuttaan erikoisoperaatiossa Ukrainassa. Osanottoni sankarin sukulaisille ja läheisille. Karjala suree.” Kuvan alareunaan on lisätty ”ikuinen liekki” ja sen alapuolella ovat ensin ilmoituksen tykkäykset, sitten uudelleenjaot ja katselu-kerrat.

perustiedot ja muistokirjoituksen. Kuva 1:ssä näkyy viranomaisten kuolinilmoitusten tavanomainen kaava, jossa kerrotaan kuolleen nimi, kotipaikkakunta, sotilaallinen asema ja sankarillinen kuolema osallistuessaan ”sotilaalliseen erikoisoperaatioon”. Vainajaa luonnehdittiin sankarina ja lopussa ilmaistiin kollektiivinen osanotto. Alkuperäislähteen antamia tai SnO:n toisesta lähteestä löytämiä lisätietoja saattoivat olla hautajaisten päivämäärä tai vainajalle myönnetty mitali. SnO:n uutisotsikoissa ja ingresseissä kerrottiin kuvernöörin ilmoittaneen sotilaan kuolemasta.

SnO:n välittämät viranomaisten kuolinilmoitukset kertoivat toistuvasti Kuvan 1 tapaan kuolemien tapahtuneen sotilasvelvollisuutta täyttäessä osana “(sotilaallista) erikoisoperaatiota Donbassissa”, mikä yhdisti sotilaskuolemat osaksi samaa suurempaa (media-)tapahtumaa. Yhdessä uutisartikkelissa operaation voitiin sanoa tapahtuvan sekä Venäjän osaksi itseään julistamassa Donbassissa että Ukrainassa. Sotilaskuolemien tapahtumapaikan monitulkintaisuutta lisää sotatilanteelle tyypillinen territoriaalisen aluehallinnan epävakaus sekä kansainvälisesti tunnistamattomat alueellisen statuksen muutokset kahdesti vuodessa⁵⁷. Ensiksi 21.2.2022 Putin ilmoitti Venäjän tunnustavan Donetsk ja Luhanskin kansantasavaltojen itsenäisyyden ja sitten 30.9.2022 julisti nämä ”kansantasavallat” sekä Hersonin ja Zaporizžjan alueet ukaasilla osaksi Venäjän Federaatiota. Venäjän joukot eivät kuitenkaan saaneet alueita kokonaisuudessa haltuunsa tutkimusjakson aikana.

Paitsi Venäjän itselleen julistamalla alueilla, venäläissotilaat sotivat ja kuolivat myös muilla Ukrainaan kuuluvilla alueilla, joista esimerkiksi Kiova mainittiin SnO:ssa yhtenä harvoista sotilaiden tarkemmista kuolinpaikoista. Vielä 2.9.2022 Petroskoin pormestari Ljubarski luonnehti kuollutta sotilasta muistopuheessaan: “Hän ei antanut (henkeään) kotimaassa, mutta kuitenkin kotimaan puolesta”⁵⁸. Sotilaiden kuolinpaikkojen geopoliittisilla statuksilla ja muutoksilla ei ollut näkyvää vaikutusta SnO:n uutisissa Karjalan sotilaskuolemista 17.10.2022 mennessä. ”Erityisoperaatioon” viitattiin itsestäänselvyytenä, ja sivuston toimittajat ilmeisesti olettivat lukijoiden saavan tietoa operaatiosta muista lähteistä. Käytännössä tämän vuoksi kuolinpaikan semanttinen ongelmallisuus ei korostunut tapahtuman esityksissä.

Olosuhteista sotatoimialueilla kerrottiin yleensä melko vähän, lähinnä muistopuheissa, joissa luonnehdittiin yleisluonteisesti sotilaiden kokemuksen raskautta, eikä Ukrainasta esitetty kuvia. Kuolemiin johtaneista tapahtumista kerrottiin tarkemmin vain kahdessa hautajaisraportissa, joissa vainajien sotilastoverit kertoivat tapahtumista muutamalla virkkeellä. Yhdessä kertomuksista korostettiin kuolleen uhrautuvuutta, kun sotilaan kerrottiin kuolleen pelastaessa kaverinsa granaatin edestä⁵⁹. Ukrainalaiset mainittiin vain näissä kahdessa tarinassa kertaalleen ”ukrainalaisina” ja kerran ”Ukrainan asevoimien taistelijoina tai radikaaleina”. SnO:n tavanomaisen neutraaliin viestintätyyliin ei yleensä kuulunut agitoiva kielenkäyttö. Sen sijaan tunteikasta ilmaisua käytettiin kuvatessa omaisten surua ja yhteisön kiitollisuutta kuolleita kohtaan.

Molemmissa kuolinkertomuksissa puhuttiin suorista taisteluista. Tarinankerronnallisesti suorasta taistelusta johtuneiden kuolemien on esimerkiksi sotilaselokuvien tutkimuksessa arvioitu tukevan diskurssia sotilaskuolemista osana kannattavaa sodankäyntiä. Tällaiset kuolemat eivät ole satunnaisia, toisin kuin modernissa sodankäynnissä yleiset epäsuorasta tulituksesta johtuvat sotilas- (ja siviili-) kuolemat. Juuri suorasta taistelusta kerrotut tarinat tukevat paremmin sotamyönteisyyttä kuin epäsuorasta tulesta johtuneet kuolemat⁶⁰. Yleismaailmallisesti sotilaiden hyväksyttävän kuoleman voidaan sanoa vaativan merkityksellisyyttä, tarpeellista uhrausta, jonka sodanvastaisena vastadiskurssina on kuoleman satunnaisuus⁶¹.

Tilallisesti kollektivisoiva uhraus

Huolimatta heidän kaukaisesta kuolinpaikastaan, mediatapahtuma sotilaiden kuolemasta keskittyi Karjalaan. Uutisesitykset loivat sotilaskuolemista kuolleiden vastaanoton ja heidän sankarillisen uhrauksen muistamisen kautta kollektiivisen mediatapahtuman Karjalan asukkaiden keskuudessa. SnO:n alueuutisprofiilin mukaisesti kaikki siinä ilmoitetut sotilaskuolemat liittyivät Karjalaan. Laajemmin venäläisten kuolemia mainittiin vain uutisessa ensimmäisistä virallisesti raportoiduista sopimussotilaskuolemista ja myöhemmin ensimmäisistä liikekannallepanosotilaiden kuolemista⁶². Ukrainalaisten tai muiden kansallisuuksien kuolemia ei mainittu. Kuolleita sotilaita luonnehdittiin viranomaisten muistokirjoituksissa ”meidän maanmiehiksemme” (*naš zemljak*) tai kotialueensa ”kasvateiksi” (*uroženets*). Tämä viittasi vainajien kytkökseen Karjalaan kotipaikkana, missä he kävivät koulua ja missä heidän sukulaisensa asuivat ja asuvat. Koulu on yleensäkin tärkeä instituutio kansakunnan rakentamisessa, koska se kytkee kokemuksellisesti, maisemallisesti ja tiedollisesti yhteen laajoja yhteisöjä, ylisukupolisesti⁶³. Kuolleiden esittäminen Karjalan kasvatteina ei kuitenkaan täysin rajannut heidän historiansa muualla Venäjällä, erityisesti lähialueilla. Osan sotilaista kerrottiin syntyneen muualla, mutta kasvaneen Karjalassa, kuten Petroskoin pormestari Ljubarski luonnehti VK-julkaisussaan sotilashautajaisista 1.6.2022:

*-- Hän syntyi ja kasvoi Murmanskin alueella Kantalabdessa, mutta hänen äitinsä ja siskonsa asuvat Petroskoissa ja he päättivät haudata Jurin tänne Sulažgoran [Suolusmäen] hautausmaalle. Sillä ei ole väliä, missä Juri syntyi. Me kaikki olemme saman maan kansalaisia. Yhtäältä se on oikein suuri, toisaalta hyvin pieni. Aina löytyy jokin yhteys [ihmisten välille]. -- Katkeraa, että Juri Nepljalin tuli petroskoilaiseksi juuri näin... Kumpi se olisi käynyt toisin. --*⁶⁴

63

Ljubarskin kirjoituksessa kuollut sotilas kuuluu useaan eri alueelliseen yhteisöön. Samalla kun vainajat otettiin avosylin osaksi omaa kaupunki- ja alueyhteisöä, vainajan tärkeimpänä yhteisöpiirteenä korostui isänmaa (*otekšestvo*), eli Venäjä. Tämä toistui usein viranomaisten muistopuheissa ja kirjoituksissa, mutta käytännössä Karjalan tasavallan rajojen ulkopuoliset venäläisten sotilaiden kuolemat jäivät näissä diskursseissa tunnistamatta. Näiden yhteisön puolesta puhuneiden viranomaisten osallistuminen sotilashautajaisiin on Venäjän laissa määrättyä⁶⁵. Se voidaan nähdä virallisen tunnustuksen antamisena kuolleiden sotilaiden muistolle ja aiemman tutkimuksen perusteella osa omaisista todennäköisesti kaipaakin virallista tunnustusta⁶⁶. Toisaalta hautajaispuheilla luodaan rituaalinomaisesti mielikuvia yhteisön jakamista arvoista⁶⁷. Muistopuheet esitettiin näennäisesti epäpoliittisina, vaikka poliittiset johtajat puhuivat ikään kuin paikallisten, alueellisten ja välillä myös kaikkien venäläisten äänellä. Näiden puheiden hyväksyminen itsestäänselvyytenä tukee heidän legitimitettiin puhua koko yhteisön puolesta. Karjalan poliittisten johtajien legitimitetti edustaa ’kansaa’ voidaan kuitenkin kyseenalaistaa Venäjän epädemokraattisen vaalijärjestelmän vuoksi⁶⁸.

Kuolleiden kansallisuutta tai uskontoa ei mainittu SnO:ssa, vaikka osa kuolleiden sotilaiden nimistä viittasi muihin kuin tavanomaisiin isovenäläisiin nimiin. Karjalan tasavallassa aiemmin tehdyssä tutkimuksessa⁶⁹ – ja laajemminkin Venäjällä tehdyssä tutkimuksessa – on huomioitu vähemmistöjen ryhmäsidonnaisuuksien käsittelyn herättävän ristiriitoja⁷⁰, joiden välttely voi selittää ko. identiteettien suhteellisen näkymättömyyden. Kuoleman käytäntöjen kirkollisesta puolesta kirjoitettiin tutkimusaineistossa melko vähän ottaen huomioon, että Venäjän Ortodoksinen Kirkko oli Kremlin hallinnon ja sotaisan politiikan tukija Venäjällä jo ennen helmikuun suurhyökkäystä⁷¹. Harvinaisemmassa uskontoviittauksessa Petroskoin pormestari Ljubarski mainitsi

muistokirjoituksissaan sotilaan kuolleen ”isänmaansa, meidän ja meidän lastemme rauhallisen elämän puolesta”⁷² osuvasti uskonsa vuoksi kuolleen Johannes Kastajan muistopäivänä. Uhrautuvuus liittyy huomattavasti myös ”suureen isänmaalliseen sotaan”, jota käsittelem hieman myöhemmin.

Uhrautuvuuden diskurssi peittää alleen sotilaskuolemien taloudellisen ulottuvuuden. Venäläisiä sotilaskuolemia listannut Mediazona on tunnistanut maaseututyöttömyyden olevan federaatiosubjektien budjetin Moskovasta riippuvuuden ohella merkittävä tekijä siinä, miltä alueilta ihmisiä lähti eniten sopimussotilaina Ukraina⁷³. SnO:n uutisissa toistettiin usein tieto siitä, että puolustusministeriö ja Karjalan tasavalta huolehtivat kuolleiden sotilaiden omaisista taloudellisesti, mikä viittaa epäsuorasti kuolleiden sotilaiden mahdolliseen rooliin perheensä taloudessa. Taloudellisesta kompensatiosta muistutettiin myös uutisessa ensimmäisistä liikekannallepantujen reserviläissotilaiden kuolemista⁷⁴.

Kuolinilmoitusten säännönmukaisen maininnan siitä, että kuolleet olivat sopimussotilaita (*kontraktnik*, ks. kuva 1), voi nähdä erottavan heidät omaehtoisen osallistumisen ja palkkion kautta tavanomaisista reserviläisistä. Esimerkiksi 8.3.2022 Putin vakuutti venäläisille, ettei tavallisten asevelvollisten tai reserviläisten tarvitse osallistua operaatioon⁷⁵. Muutamassa SnO:n artikkelissa sotilaiden mainittiin myös olevan vapaaehtoisia tai ammatilaisotilaita. Tämän tiedon toistosta huolimatta rahan osuutta sotilaiden motivaatioon osallistua sotilaalliseen operaatioon ei kuitenkaan suoraan mainittu. Sotilaiden kuoleminen rahantarpeensa vuoksi voidaan nähdä yhteensopimattomana hyväksytyin sankarillisen kuoleman diskurssin kanssa, koska rahantarve viittaa enemmän materiaalisesti vastikkeelliseen motivaatioon idealistisen yhteisön puolesta uhrautumisen sijaan. Valtion, yhteisön ja sopimussotilaan vastuusuhteisiin kuolemassa viittaa erään sotilaskomissariaatin sijaisen hautajaispuhe:

*Jevgeni allekirjoitti sopimuksen ja täytti palvelusvelvollisuutensa loppuun asti. Velvollisuus suojella Isänmaata. Hän kuoli suojellen kaikkia meitä, omia tovereitaan. Kirkas muisto hänestä säilyy sydämissämme aina. Olkoot hänelle kevyet mullat. Karjalan värväystoimiston puolesta esitän syvän osanottoni. Pitäkää huolta itsestänne, omista sukulaisistanne ja läheisistänne. Anna anteeksi Jevgeni. Hyvästi.*⁷⁶

Epäselväksi jää, mitä komissaari pyysi anteeksi. Lukija voi vain olettaa, viittasiko sotilaskomissaari hänen yleiseen vastuuseensa värvättyjen kuolemista, johonkin henkilökohtaiseen asiaan, tai oliko kyseessä muistopuheen klisee. Vaikka komissaari viittasi vainajan vapaaehtoisuuteen mainitsemalla sopimuksen allekirjoituksen, voi anteeksipyyntönsä kuitenkin liittää viranomaisten vastuuseen sotilaista. Vastuu oli muutoin täysin poissaoleva SnO:n aineistossa.

Mediatisoitunut tilaisuus

Mediatisaation näkökulmasta hautajais- ja muistomerkkiseremonioiden laaja tekstuaalinen ja visuaalinen kuvaus mahdollisti tapahtumien teknologiavälitteisen kokemisen. Viranomaiset saattoivat lähtökohtaisesti olettaa esiintymistensä tallentuvan ja välittyvän läsnäolijoita suuremmalle yleisölle, mutta he usein myös itse julkaisivat puheensa omilla VK-sivuillaan laajalle ei-läsnäolijalle yleisölle. Viestintäteknologian mahdollisuuksia käytettiin kuitenkin vähemmän kuin olisi ollut mahdollista. Esimerkiksi SnO julkaisi vain yhden videon, joka oli VK-sivustolta poimittu käsikameravideo hautajaiskulkueesta. Kuva-tekstiyhdistelmiä on käytetty pitkään myös painetuissa sanomalehdissä julkaistuissa sotilaiden muistokirjoituksissa esimerkiksi Tanskassa ja Iso-Britanniassa⁷⁷.

Yleisesti SnO:n hautajaisraporttien formaatti oli kerronnallinen ja havainnoiva, ja toimittajan läsnäolo tuli esiin vain harvoin. Näissä raporteissa oli tavanomaisia uutisia enemmän kuvia, mikä painotti niiden non-verbaalista viestintää. Kuvissa oli esillä puheenpitäjien lisäksi surevia sukulaisia, sotilaita, alueellisen sotilashallinnon edustajia, ja usein myös joukko paikallisen yhteisön jäseniä osallistumassa hautajaiskulkueisiin. Kuolleiden perheet olivat raporteissa yleensä surevia osallistujia, joiden ääni ei kuulunut raporteissa. Vanhemmista mainittiin sureva äiti, jonka rooli patrioottisen sotilaan kasvattajana on aiemmassa kuolemantutkimuksessa tunnustettu institutionaaliseksi kansakunnan ruumiillistumaksi⁷⁸.

Catherine Merridale on pohtinut, miten Neuvostoliitossa hautajaiset tunnettiin tapahtumana, jossa ihmiset saattoivat puhua tavanomaisesti vaietuista asioista, kuten Stalinin vainoista, ja kritisoida poliittista järjestelmää. Myös uskonnolliset instituutiot saattoivat toimia vapaammin kuin muutoin⁷⁹. Hautajaisten poikkeuksellista julkisen ilmaisun vapautta voi tulkita myös SnO:n raporteista vaikeiksi niissä kuolemien virallista merkityksellistämistä suoraan kiistettykään. Edellä mainituissa hautajaispuheissa kuolemaa luonnehdittiin katkeraksi ja vainajien nuorta ikääkin toisinaan kauhisteltiin. Poikkeuksellista oli myös ensimmäisessä hautajaisraportissa huomioitu havainto, jossa nimettömät läsnäolijat kommentoivat muistopuheiden perään ”erikoisoperaation” kulkua ja ilmaisivat pelkonsa tulevasta⁸⁰. Nämä esitykset toivat pientä poikkeamaa muutoin hegemoniseen diskurssiin sotilaskuolemista kannattavina ja hyväksyttävänä, ja tällaisia poikkeamia pystyttiin esittämään hautajaisraporttien esitysformaattissa näennäisen neutraalin havainnoivan selostuksen ja osallistujien tunteiden ilmaisun puitteissa.

Historiaan sidonta

65

Diskurssi sankarillisesti uhrautuvista sotilaista ja hyväksyttävistä sotilaskuolemista kytkeytyy sosiokulttuurisessa käytännössä suuren isänmaallisen sodan muistoon, johon Putinin hallinto on voimakkaasti pohjannut Venäjän kansallista identiteettiä⁸¹. Vaikka sotilaskuolemiin johtaneen tapahtuman kutsuminen sodaksi on kiellettyä, liitettiin uudet sotilaskuolemat suureen isänmaalliseen sotaan symboleilla ja puheissa. Symboliikkatason kytköksiin lukeutuivat muun muassa kuolinilmoituksiin lisätty ikuinen liekki (kuva1) sekä suuren isänmaallisen sodan muistokulkueista kierrätetty tapa kantaa kuolleiden sotilaiden kuvia hautajaiskulkueissa⁸².

Kuolemien kytkös suureen isänmaalliseen sotaan tehtiin suoraan virallisella tasolla sodan perusteluissa. Vuoden 2022 helmikuun 24. päivän puheessaan Putin perusteli suurhyökkäystä Ukrainaun historiallisella analogialla vuodesta 1941, sanomalla ettei Venäjä saa toistaa Neuvostoliiton virhettä – yrittää liian pitkään diplomatian keinoin välttää edessä ollutta taistelua vihollisen kanssa. Hänen mukaansa ”toisen maailmansodan tulokset ja meidän kansalaistemme uhraukset natsismin voittamiseksi ovat pyhiä”⁸³. Putin käytti suuren isänmaallisen sodan muistoa sitomaan venäläiset aloitettuihin sotatoimiin ja edessä oleviin kuolemiin, jotka esitettiin pyhiksi uhrauksiksi ylisukupolvisen ja ylirajaisen kuvitellun yhteisön puolesta. Tässä pyhän muiston diskursiivinen funktio vastaa kyseenalaistamatonta hegemoniaa, lujittaen vallalla olevaa yhteiskuntajärjestystä, erityisesti valtion suhdetta yksilöihin.

Putinin esittämä uhrausdiskurssi näkyy keskeisenä osana kuoleman merkityksellistämistä hyväksyttäväksi tapahtumaksi myös SnO:n uutisissa. Sotilasoperaation ei voitu väittää olevan suuren isänmaallisen sodan tapaan puolustussota, minkä vuoksi se esitettiin ennaltaehkäisevänä toimintana, jota ilman venäläiset eivät saisi olla rauhassa (vrt. Ljubarskin sitaatti). Tämä diskurssi sotilaiden ennaltaehkäisevästä sankarikuolemasta sulkee täysin pois käsityksen hyökkäyksen kohteena olevien

ukrainalaisten rauhallisen arjen rikkomisesta. Väite kuoleman ja sotilasoperaation suojaavasta merkityksestä toistettiin myös itsestäänselvyytenä kuolinilmoituksissa (kuva 1.), osana kuolleen sotilaan taustatietoja (esim. kotikaupunki, perheenjäsenet ja sotilasarvo).

Uusien sotilaskuolemien muistoa ikuistettiin ja levitettiin myös muistolaatoilla. SnO:ssa uutisoitiin 7.7.2022 ensimmäisestä kuolleen sotilaan muistolaatan paljastusseremoniasta hänen entisessä koulussaan. Samoin kuin hautajaisraporteissa, myös näissä seremoniaraporteissa kerrottiin seremoniaan osallistuneista sukulaisista, paikallispoliitikoista ja vainajien entisistä opettajista, ja lisäksi kerrottiin osallistujien pitämistä puheista. Useimmissa muistolaatan paljastusraporteissa kaikilla osallistuneilla ei ollut mustia suruvaatteita, mutta useilla heistä oli punaisia neilikoita (isänmaallinen symboli) ja ruusuja käsissään (esim. kuva 2.). Joidenkin raporttien kuvissa esiintyi myös sotilasarvuisia lapsia poseeraamassa sotilaallisesti asennossa muistolaattojen vierellä, luoden symbolisesti yhteyttä menneen ja uuden sotilassukupolven välille.

Kuva 2. Kuvakaappaus Petroskoin pormestari Ljubarskin julkaisusta tapahtumassa, jossa Dmitri Ižekovskin muistolaatta paljastettiin hänen käymänsä koulun seinälle. Seuraavassa sitaatissa on katkelma tapahtumaan osallistuneen Ljubarskin VK:ssa julkaisemasta muistokirjoituksesta:

Vielä ei niin kauan aikaa sitten, hullun 90-luvun aikana, maamme puskettiin jonkinlaiseen ajattomaan muistittomuuteen. Minulla oli tunne, että tasapainolimme tällaisen muistittomuuden rajoilla, kun aloimme kyseenalaistaa esimerkiksi, oliko Leningradia pakko puolustaa? Eikö olisi

ollut parempi juoda baijerilaista olutta... Mielestäni sanat, jotka tunsivat kaikkei Neuvostoliitossa, ja nyt Venäjällä – ”Ketään ei unohdeta eikä mitään unohdeta” – ovat nyt ajankohtaisia. Jotta kaikki tätä koulua käyvät lapset muistaisivat, että he voivat istua pölpeteillaan, käydä oppitunneilla, palata kotiin vanhempiansa luo ja paljon muutakin, sen vuoksi että sellaiset kuin Dmitri antoivat arvokkaimpansa, oman henkensä, oman elämänsä muiden elämän vuoksi.⁸⁴

Ljubarskin puhe viittaa suuren isänmaallisen sodan muiston ohella toiseen keskeiseen Venäjän muistipolitiikan aikakauteen, eli 1990-lukuun, joka edustaa lähihistorian traumaattista kokemusta ja ”pilalle mennyttä” historiaa. Tässä kertomuksessa 90-luku on nyky-Venäjän antiteesi, ja kunnia muutoksesta parempaan on kontribuoitu niin johdonmukaisti juuri Putinille⁸⁵, ettei esimerkiksi Ljubarskin tarvitse mainita Putinia tehdäkseen hänelle kunniaa. Samalla puhe yhdisti arvolatautuneen ajatuksen historiallisesti oikealla polulla olevasta kansakunnasta.

Tarkkasilmäiset uutisten lukijat saattoivat huomata muistolaattaraportista 2.9.2022 koulun museoon sijoitetun muistolaatan vieressä olleen kaksi muuta muistolaattaa Tšetšeniän sodissa kuolleista koulun entisistä oppilaista, joita ei Ljubarskin VK- tai SnO:n artikkelin teksteissä mainittu⁸⁶. Neuvostoliiton tappio Afganistanissa ja Tšetšeniassa käydyt sodat Venäjän kansalaisten välillä eivät tue kuvaa hyvästä kuolemasta valtiota palvellessa samalla tavalla kuin suuri isänmaallinen sota. Näissä sodissa kuolleiden sotilaiden julkisen muistamisen suhteellisen marginaaliseen asemaan viitattiin epäsuorasti SnO:n uutisessa 2.3.2022, jossa kerrottiin Petroskoin pormestari Ljubarskin tavanneen kyseisissä ”rajoitetuissa (*lokal’nye*) sodissa” kuolleiden sotilaiden äitien kanssa. Tapaamisessa Ljubarski painotti, että näitä sotilaita tulisi muistaa tasa-arvoisesti suuren isänmaallisen sodan uhrien kanssa. Kyseinen tapaaminen järjestettiin alle viikko suurhyökkäyksen alkamisen jälkeen, ennen ensimmäisiä Karjalan kuolinilmoituksia, mutta niitä luultavasti jo ennakkoiden. Tapaamisesta julkaistiin siis viesti, jonka mukaan hallinto pyrkii jatkossa kunnioittamaan suuren isänmaallisen sodan ideaalien mukaisesti myös myöhemmin ja erilaisissa konflikteissa kuolleiden sotilaiden muistoa, oletettavasti liittyen myös ”sotilaalliseen erikoisoperaatioon”.

Kaikesta uusien sotilaskuolemien historiaan sitomisesta huolimatta niitä ei kuitenkaan esitetty suuren mittaluokan historiallisena tapahtumana. Maaliskuussa Venäjän puolustusministeriö ilmoitti aikajakson ainoan kerran kuolleiden venäläissotilaiden määrän, jonka se taustoitti olevan paljon matalampi kuin ukrainalaissotilailla, ja korosti korkeiden uhrilukujen spekulatiivisuuden olevan disinformaatiota⁸⁷. Kuolinilmoitus 15.3.2022 otsikoitiin SnO:ssa vielä ”Karmea (*strašnyj*) lista täydentyy. Jälleen yksi sotilas Karjalasta kaatui Ukrainassa”⁸⁸. Pian tämän jälkeen uutisissa kuitenkin lopetettiin muistuttamasta aiemmin ilmoitetuista sotilaskuolemista ja yhdistämästä niitä toisiinsa listattuna kokonaismääränä. Vaikka tiedot kuolemista olivat viranomaisten julkistamia, voidaan niiden yhteen kokoamisen katsoa tuottavan uutta tietoa, sillä mainitut viranomaisten julkaisut eivät sisältäneet tietoa kuoleman mittasuhteista. Toisaalta otsikoinnissa viitattiin myöhemminkin uutisoidun sotilaskuoleman toistuvuuteen muodossa ”jälleen” (*estšjo*), vaikka aiempiin kuolemiin ei muuten enää viitattu. Informaatioteknologian käytön lisääntyminen Venäjällä⁸⁹ tekee viranomaisille vaikeaksi estää ihmisiä keräämästä tietoa sotilaskuolemien laajasta mittakaavasta. Tästä näkökulmasta viranomaiset pystyvätkin kenties paremmin estämään näiden tietojen jakelun suurten yleisöjen alustoilla.

SnO:ssa ei muiden Venäjän lakien mukaan toimivien uutismedioiden tavoin voitu spekuloida tunnistamattomien kuolemien määrällä muutoin kuin tähdentämällä kuolleiden tietojen perustuvan viranomaistietoihin. Sotilaskuolema rakentui kategorisesti kollektiiviseksi ja sankarilliseksi, minkä myötä yksilölliset kokemukset, vahinkokuolemat, kuoleman rangaistukset ja itsemurhat jäivät odotetusti näkymättömiksi. Myöskään siviileistä, vammautuneista tai kadonneista ei ollut mainintoja. Kadonneet

sotilaat, joista edes heidän omaisensa eivät saa tietoa, on kuitenkin tunnustettu osa Venäjän historiaa, ja tätä ongelmaa pitkään käsitellyt Sotilaiden äidit -järjestö oli vielä vuonna 2022 osittain toiminnassa⁹⁰. Mediatapahtumassa vaietut tunnustamattomat kuolemat ovat monin tavoin ei-toivottu vastakohta uutismedioissa virallisesti muistetuille, sotilashautajaisiin sekä muistomerkein huomioiduille sotilaskuolemille. Hyvän ja hyväksyttävän sotilaskuoleman hegemonisissa esityksissä vaikutti voimakkaasti suuren isänmaallisen sodan, mutta myös laajemminkin nationalististen sankarikuolemien, diskurssi⁹¹, jonka perusteella myös kuva sodan muista uhreista rajautui.

Johtopäätökset

Tässä artikkelissa olen tutkinut diskurssianalyysin avulla sotilaskuolemien mediatapahtumaa ja sen esitysehtoja Venäjän aluemediassa helmikuusta lokakuuhun 2022. Tutkimukseni näkökulma rajoittuu yhden alueellisen uutistoimituksen mediavälitteisesti esittämiin sotilaskuolemiin Karjalan tasavallassa valtion voimakkaan mediasensuurin olosuhteissa. *Stolica na Onego* käsitteli sotilaskuolemia ilmeisen varovaisesti viranomaislähteiden aineistoihin ja niiden hyväksyttävyyteen nojaten, mikä osaltaan johti digitaalisen median käyttömahdollisuuksien hyödyntämättömyyteen. Vaikka sotilaskuolemat esitettiin historiallisesti venäläisinä, painottuivat niissä sotilaskuolemien tutkimuksessa laajemminkin tunnistetut ydinelementit jalosta uhrautumisesta ylisukupolvisten yhteisö(je)n elämän ja rauhan puolesta. Sankarusdiskurssiin sopimattomat elementit, kuten rahallinen motivaatio, Venäjän ulkopuolella sotiminen, moninaiset kuolinsyyt sekä tunnistamattomat kuolemat katosivat SnO:n suurpiirteisessä esitystavassa. Kuolemien yhtenäistulkinnallisuuden hallintaan voi nähdä liittyvän myös julkaisujen kommenttikenttien sulkemisen.

68

SnO:ssa sotilaskuolemien julkisuus ei kattanut koko Venäjää, jolle isänmaana sotilaiden elämät kerrottiin uhratuiksi, vaan kuolema rajoittui ja rakentui alueellisesti Karjalaan. Vaikka sotilaskuoleman olosuhteet merkityksellistivät mediatapahtuman, kuolemiin johtaneita tapahtumia käsiteltiin vain harvoin. Aktiivisesti rakennettu diskursiivinen yhteys suureen isänmaalliseen sotaan oli keskeistä sotilaskuolemien hyväksyttävänä esittämiselle. Hegemonisena ilmennyt käsitys venäläisten historiallisesta, jopa pyhästä kohtalosta rajasi kyseenalaistavaa tulkintaa Venäjän vallanpitäjien nykyajassa tekemistä kuolemaan johtaneista päätöksistä. Vaikka hegemoniaa tavoitettiin Venäjällä ankaralla sensuurilla, on pyrkimys rajata sotilaskuolemien monitulkinnallisuutta kuoleman tutkimuksen näkökulmasta sinänsä tavanomaista muissakin maissa, mukaan lukien Suomessa⁹².

Sotilaskuolemien esitys ei muuttunut tutkitun aikajakson aikana huomattavasti edes syyskuun 2022 liikekannallepanon ja alueliitosten jälkeisinä viikkoina. Kenties aikajakson lopussa uutiset sotilaskuolemista eivät olleet enää arkirutiinia selvästi rikkova mediatapahtuma, vaikka tuolloin liikekannallepanon voidaan arvella muuttaneen odotuksia tulevien sotilaskuolemien laadusta ja määrästä. Sodanvastaisessa diskurssissa liikekannallepano (*mobilizatsija*) saikin pilkkanimityksen *mogilizatsija*, vapaasti suomennettuna hautuukannallepano tai multiinkannallepano, mutta tällaista termiä ei käytetty SnO:n kaltaisessa mediassa. Pian tutkimusaineistoni aikajakson jälkeen marraskuun lopussa Vladimir Putin tapasi venäläisten sotilaiden äitejä uutiskameroiden edessä. Putin lohdutti vainajien äitejä kertomalla heidän poikansa kuolleen tehtävänsä täyttäneen, siinä missä toiset kuolivat merkityksettömästi alkoholiin⁹³. Vaikka lohdutus voi vaikuttaa ulospäin oudolta, on Michelle Parsons⁹⁴ korostanut erityisesti nuorten miesten kokemaa tarpeettomuuden tunnetta tärkeänä syynä Venäjän 1990-luvun suuressa kuolleisuuskriisissä. Päätös riskeerata oma henki sodassa kuulostaa varmasti erilaiselta riippuen siitä, minkälaisen elämän ihminen jättää taakseen.

Sotilaskuolemien tutkiminen on eettisesti haastavaa erityisesti geopolittisten jakolinjojen takaa. Tässä tutkimuksessa käsiteltyjen kuolemien voidaan katsoa saaneen hyvin paljon julkisuutta Karjalan tasavallassa. Vaikka sotilaiden omaiset usein ilmaisivat ylpeytensä ja halunsa kertoa julkisesti menehtyneistä läheisistään, on heidän oletusyleisönsä Venäjällä ja erityisesti Karjalassa. On kyseenalaista, miten he suhtautuisivat näiden kuolemien kriittiseen käsittelyyn Suomessa. Karjalan väestön voi olettaa olevan kohtalaisen tietoista Suomen tuesta venäläissotilaiden vastapuolelle, Ukrainalle, sekä Suomen hakemisesta Naton jäseneksi – Natoa pidetään Venäjällä essentiaalisesti Venäjää uhkaavana järjestönä. Tutkittavan ilmiön äärimmäinen tunteikkaus korostaa myös tutkijan omien arvojen vaikutusta ilmiön käsittelyssä. Oma tuomitseva suhtautumiseni sotilaskuolemien taustoihin ei muuttunut tutkimusprosessin aikana. Pyrkimykseni validiin analyysiin ja tutkimuseettisesti kestävään työhön kuitenkin auttoi näkemään venäläisten sotilaidenkin kohdalla ihmiset vaikeissa olosuhteissa.

Laajemmassa mittakaavassa Venäjän aloittaman suurhyökkäyksen voi arvioida merkitsevän isoa historiallista murrosta, jonka kokonaisvaikutusten arviointi on vielä vuoden 2023 alussa vaikeaa. Myös sotien uhrien muistaminen muuttuu usein konfliktien edetessä ja niiden päätyttyäkin⁹⁵, ja suhtautuminen sotilaskuolemiin vaikuttaa oletettavasti laajempiin mielialoihin, sodan kannatukseen sekä sosiaaliseen koheesioon. SnO:n kaltaiset uutistoimistot tarjoavat lähinnä perustietoa ja aiheita yksityisiin keskusteluihin keittiöissä, suljetuilla viestikanaavilla, ynnä muilla yhä kapenevilla foorumeilla, joissa keskusteluja edelleen käydään. Aihepiirin jatkotutkimus tulee epäilemättä hyötymään eri tutkimusaineistojen ja -menetelmien yhdistelmästä.

¹ Vladimir Putin, Address by the President of the Russian Federation, 24.2.2022

<http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843>.

² Jaroslav Lukiv. 25.11.2022, BBC <https://www.bbc.com/news/world-europe-63760278>.

³ Camilla Zimmermann, “Acceptance of Dying: A Discourse Analysis of Palliative Care Literature”, *Soc Sci Med.* 75, no. 1 (2012): 217–224. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2012.02.047> 29; Johanna Sumiala *Mediated Death* (Cambridge: Polity Press, 2022).

⁴ Ville Kivimäki ja Tuomas Tepora, “Meaningless Death or Regenerating Sacrifice? Violence and Social Cohesion in Wartime Finland”, Teoksessa “Finland in World War II: History, memory, interpretations, toim. Tiina Kinnunen ja Ville Kivimäki, (Boston: Leiden 2012), 233–275; Ilona Pajari “Soldier’s Death and the Logic of Sacrifice” teoksessa *Death and Mortality: From Individual to Communal Perspectives (179–201)*, toim. Outi Hakola et al., Helsingin yliopisto. Collegium: studies across disciplines in the humanities and social sciences 19.

⁵ Anssi Paasi, ”Koulutus kansallisena projektina: ’me’ ja ’muut’ suomalaisissa maantiedon oppikirjoissa”, teoksessa *Elävänä Euroopassa: Muuttuva suomalainen identiteetti*, toim. Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (Tampere: Vastapaino, 1998): 217–252.

⁶ Agnieszka Soltysik Monnet “Is There Such a Thing as an Antiwar Film?” Teoksessa *A Companion to the War Film*, toim. Douglas A. Cunningham ja John C. Nelson (Malden, MA: John Wiley & Sons, 2016) 404–421, <https://doi.org/10.1002/9781118337653.ch24>.

⁷ Olga Davydova-Minguet “Performing Memory in Conflicting Settings: Russian Immigrants and the Remembrance of World War II in Finland”. *East European Politics and Societies*, 36 no. 1, (2022): 225–247, <https://doi.org/10.1177/0888325420956697>.

⁸ Kåre Dahl-Martinsen, *Soldier Repatriation: Popular and Political Responses* (London: Routledge, 2016).

⁹ Esim. Johanna Sumiala et al., *Hybrid Media Events: The Charlie Hebdo Attacks and the Global Circulation of Terrorist Violence* (Bingley: Emerald Publishing, 2018).

¹⁰ Gerd Horten “The Mediatization of War: A Comparison of the American and German Media Coverage of the Vietnam and Iraq Wars”. *American Journalism*, 28 no. 4 (2011): 29–53 <https://doi.org/10.1080/08821127.2011.10677801>.

¹¹ Dahl-Martinsen, 2016.

¹² Ibid.

¹³ Outi Hakola, ”Kuoleamisen mediatisaatio: Yleisön odotukset Marikan kuolema -dokumenttielokuvasta”, *Media & Viestintä*, 45 no. 4, (2022): 1–21, <https://doi.org/10.23983/mv.125624>.

¹⁴ Dahl-Martinsen 2016, 15.

¹⁵ Catherine Merridale “War, Death, and Remembrance in Soviet Russia” teoksessa *War and Remembrance in the Twentieth Century*, toim. Jay Winter ja Emmanuel Silvan (Cambridge: University Press, 1999): 61–83.

¹⁶ Michelle Parsons, *Dying Unneeded: The Cultural Context of the Russian Mortality Crisis* (Nashville: Vanderbilt University Press, 2014).

¹⁷ Dmitri Kobak, “Excess mortality”. <https://github.com/dkobak/excess-mortality/blob/main/excess-mortality.csv>.

¹⁸ Elizabeth Warner ja Svetlana Adon’eva. *We Remember, We Love, We Grieve: Mortuary and Memorial Practice in Contemporary Russia*. (Madison: The University of Wisconsin Press: 2021).

¹⁹ Olga Malinova, “Political Uses of the Great Patriotic War in Post-Soviet Russia from Yeltsin to Putin”, teoksessa *War and Memory in Russia, Ukraine, and Belarus*, toim. Julie Fedor et al. (Cham: Palgrave Macmillan, 2017), 43–70; Nikolay Kaposov *Memory Laws, Memory Wars: The Politics of the Past in Europe and Russia*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2018).

²⁰ Davydova-Minguet 2022.

²¹ Kaposov 2018.

²² Christian Esch, “Banderites’ vs. *New Russia’: The Battle Field of History in the Ukraine Conflict”. Reuters Institute (2015) <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/our-research/banderites-vs-new-russia> (luettu 20.1.2023).

²³ Elisabeth Schimpfössl ja Ilya Yablokov, “Post-socialist self-censorship: Russia, Hungary and Latvia”, *European Journal of Communication*, 35 no. 1 (2020): 29–45, <https://doi.org/10.1177/0267323119897797>.

²⁴ Markku Lonkila et al. “The Occupation of Runet? The Tightening State Regulation of the Russian-language Section of the Internet”, teoksessa *Freedom of Expression in Russia’s New Mediasphere*, toim. Marielle Wijermars ja Katja Lehtisaari (London: Routledge, 2020) 17–38.

²⁵ Roskomsvoboda: <https://roskomsvoboda.org/post/svo-povod-dlya-presled-noyab-2022/> (luettu 5.1.2023).

²⁶ The Moscow Times 1.12.2022 <https://www.themoscowtimes.com/2022/12/01/russia-bans-public-discussions-of-army-strategy-troop-morale-mobilization-a79555> (luettu 5.1.2023).

²⁷ Alec Luhn, 28.5.2015, The Guardian <https://www.theguardian.com/world/2015/may/28/vladimir-putin-declares-all-russian-military-deaths-state-secrets>, luettu 4.12.2022.

- ²⁸ Denis Skopin, “The Ngo ‘Soldiers’ Mothers’ in Russia and its Activities: Interpreted Through the Concept of ‘Human Dignity’”, *Comparative sociology*, 15 no. 6 (2016), 724–744.
- ²⁹ Atle Staalsen https://thebarentsobserver.com/en/security/2022/12/who-are-north-russian-men-have-fallen-ukraine?fbclid=IwAR3rRjNSR9c-JeGAUiO_kPAiwi9-IY7gJP5swbBdviXmJiu4gqWfES-ljI, luettu 2.12.2022.
- ³⁰ Andrei Krasko, 25.9.2022 <https://www.currenttime.tv/a/pogibshie-ne-v-televizore-a-zdes-ryadom-kubanets-ischet-mogily-ubityh-v-ukraine-za-eto-ego-obvinyayut-v-razglashenii-gostayny/32051215.html>, luettu 2.12.2022.
- ³¹ Mediazona https://en.zona.media/article/2022/05/11/casualties_eng, luettu 3.1.2023.
- ³² Pekka Suutari ja Olga Davydova-Minguet (toim.) *Joustavat Etnisyydet: Identiteettiprosessit Venäjän Karjalassa* (Joensuu: Suomen Kansantietouden tutkijain seura, 2019).
- ³³ 11.10.2021 <https://stolicaonego.ru/analytics/my-u-kazhdogo-sprosim-natsionalnost/>; 16.8.2022 <https://stolicaonego.ru/news/nazvany-raiony-karelii-gde-smertnost-v-neskolko-raz-prevysila-rozhdaemost>, luettu 12.1.2023.
- ³⁴ Paul Goode, *The decline of regionalism in Putin’s Russia: Boundary issues* (New York: Routledge, 2011), 36.
- ³⁵ Respublika, 29.1.2022, <https://rk.karelia.ru/social/kareliyastat-soobshhil-kak-chasto-polzuyutsya-internetom-grazhdane-respubliki/>.
- ³⁶ Medialogia 2022 <https://www.mlg.ru/ratings/media/regional/?reg=40>, luettu 9.11.2022.
- ³⁷ Esim. Maxim Alyukov et al. *Propaganda Setbacks and Appropriation of Anti-war language: “Special Military Operation” in Russian Mass Media and Social Networks*. 30.8.2022 <https://www.russian-election-monitor.org/Second-Front.html?file=files/rem/pictures/Media%2008-2022/War%20Media%20Monitoring%20Eng.%20v2.pdf>.
- ³⁸ Zimmerman 2012.
- ³⁹ Staalsen 2022.
- ⁴⁰ Esim. Precious Chatterje-Doody & Rhys Crilley “Making Sense of Emotions and Affective Investments in War: RT and the Syrian Conflict on YouTube”, *Media and Communication*, 7 no. 3 (2019): 167–178, <https://doi.org/10.17645/mac.v7i3.1911>.
- ⁴¹ Norman Fairclough, *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language* (London: Longman, 1995).
- ⁴² Michel Foucault, *Tiedon Arkeologia* (Tampere: Vastapaino, 2005).
- ⁴³ Warner ja Adon’eva 2021.
- ⁴⁴ Johanna Sumiala 2022.
- ⁴⁵ Lilie Chouliaraki, “Digital Witnessing in Conflict Zones: The Politics of Remediation”, *Information, Communication & Society*, 18 no. 11 (2015) 1362–1377.
- ⁴⁶ Foucault 2005, 39.
- ⁴⁷ Eemil Mitikka, ”Hyökkäyssodan Kannatus Venäjällä”. *Idäntutkimus* 29 no. 4 (2023), 4–25. <https://doi.org/10.33345/idantutkimus.121491>.
- ⁴⁸ Anastasia Shesterina, “Ethics, Empathy and Fear in Research on Violent Conflict”, *Journal of Peace Research*, 56 no. 2 (2019): 190–202, <https://doi.org/10.1177/0022343318783246>.
- ⁴⁹ Kuposov 2018.
- ⁵⁰ Teemu Oivo, ”Venäjän kiistelty Historia Runetin Foorumeilla”. *Idäntutkimus* 28 no. 3, (2021), 32–42. <https://doi.org/10.33345/idantutkimus.112341>.
- ⁵¹ Stolicaonego, 28.7.2022, <https://stolicaonego.ru/news/podvig-soldata-vsegda-slaven-no-poterja-ochen-gorka-vladimir-ljubarskij-o-pogibshem-na-donbasse-bojtse/>; 13.10.2022 <https://stolicaonego.ru/news/pogibshij-na-donbasse-voennosluzhaschij-iz-karelii-by-l-nagrazhden-ordenom-muzhestva/>, luettu 18.1.2023.
- ⁵² Stolicaonego 18.11.2022 <https://stolicaonego.ru/news/svechu-pamjati-zazhgli-v-petrozavodske/>, luettu 5.11.2023.
- ⁵³ Levada, 15.7.2022, <https://www.levada.ru/2022/07/15/istochniki-informatsii-moskva-i-rossiya/>, luettu 19.1.2023.
- ⁵⁴ Esim. Kareliinform 16.9.2022 <https://karelinform.ru/news/2022-09-16/esche-odin-voennyi-iz-karelii-pogib-na-ukraine-2328560>, luettu 13.1.2023.
- ⁵⁵ Staalsen 2022.
- ⁵⁶ Artur Parfentsikov 13.10.2022 Anton Isajev, https://vk.com/aparfenchikov?w=wall419407976_669242, luettu 19.1.2023.
- ⁵⁷ United Nations. 12.10.2022, <https://press.un.org/en/2022/ga12458.doc.htm>, luettu 13.1.2023.
- ⁵⁸ Stolicaonego.ru 2.9.2022, <https://stolicaonego.ru/news/simvol-vysokoj-zhertvy-memorialnuju-dosku-pogibshemu-na-ukraine-bojtsu-otkryli-v-petrozavodske/>, luettu 13.1.2023.
- ⁵⁹ Stolicaonego 11.3.2022, <https://stolicaonego.ru/analytics/pulja-oborvala-ego-zhizn;> 26.5.2022 <https://stolicaonego.ru/analytics/proschaj-evgenij-i-prosti/>, luettu 7.1.2023.
- ⁶⁰ Monnet 2016.
- ⁶¹ Ibid.; Kivimäki & Tepora 2012; Pajari 2015.

- ⁶² Stolicaonego 13.10.2022 <https://stolicaonego.ru/news/stalo-ofitsialno-izvestno-o-gibeli-mobilizovannyh-rossijan-v-hode-svo/>, luettu 7.1.2023.
- ⁶³ Esim. Paasi 1998.
- ⁶⁴ Stolicaonego 1.6.2022 <https://stolicaonego.ru/news/v-petrozavodske-prostilis-s-pogibshim-na-ukraine-starshinoy-jurim-nepjalinyh/>, luettu 22.1.2023.
- ⁶⁵ Consul'tantplyus 31.7.2022, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_72806/0906c8001bc73f689a9b4c84521e13c458b1845, luettu 18.1.2022.
- ⁶⁶ Pajari 2015; Dahl-Martinsen 2016.
- ⁶⁷ Olga Davydova, ”Rituaali, identiteetti ja yllärajoitus”, *Elore* 12 no. 1 (2005) <https://doi.org/10.30666/elore.78500>.
- ⁶⁸ Tatiana Tkacheva, *Regional Governors and Political Regime Dynamics* (väitöskirja, Helsinki: Unigrafia, 2022).
- ⁶⁹ Teemu Oivo, ”What Are Karelians Made of, RuNet?” *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, 20 no. 2, (2021) 33–59. <https://doi.org/10.53779/SDFG6324>.
- ⁷⁰ Paul Goode 2011.
- ⁷¹ Elina Kahla, ”Uskonto Ukrainan sodan aseena”, *Synnyys* 1 (2023) 6–9.
- ⁷² Stolicaonego 20.9.2022 <https://stolicaonego.ru/news/v-petrozavodske-prostilis-s-esche-odnim-pogibshim-na-ukraine-kontraktnikom/>, luettu 19.1.2023.
- ⁷³ Mediazona 2022.
- ⁷⁴ Stolicaonego 13.10.2022 <https://stolicaonego.ru/news/stalo-ofitsialno-izvestno-o-gibeli-mobilizovannyh-rossijan-v-hode-svo/>, luettu 7.1.2023.
- ⁷⁵ Reuters 8.3.2022 <https://www.reuters.com/world/europe/putin-says-will-not-use-conscript-soldiers-ukraine-2022-03-07/>, luettu 22.1.2023.
- ⁷⁶ Stolicaonego 26.5.2022.
- ⁷⁷ Esim. Dahl-Martinsen 2016, 61.
- ⁷⁸ Pajari 2015, 181.
- ⁷⁹ Merridale 1999, 63; 70–71.
- ⁸⁰ Stolicaonego 11.3.2022.
- ⁸¹ Malinova 2017.
- ⁸² Stolicaonego.ru 11.3.2022.
- ⁸³ Vladimir Putin 2022.
- ⁸⁴ Ljubarski 28.7.2022, nimetön VK-julkaisu https://vk.com/vkl1968?w=wall654259984_116791, luettu 18.12.2022.
- ⁸⁵ Gulnaz Sharafutdinova, *The Red Mirror : Putin’s Leadership and Russia’s Insecure Identity* (Oxford: University Press, 2020), 105–132; Ofer Fridman ”From ‘Putin the Saviour’ to ‘Irreplaceable Putin’: The Role of the 1990s in the Kremlin’s Strategic Communications”, *Defence Strategic Communication*, 10 (2021): 153–195, <https://doi.org/10.30966/2018.RIGA.10.4>.
- ⁸⁶ Stolicaonego 2.9.2022.
- ⁸⁷ 2.3.2022 <https://stolicaonego.ru/news/minoborony-rossii-ofitsialno-nazvalo-chislo-pogibshih-ranenyh-v-boevyh-dejstviih-na-ukraine>, luettu 13.1.2023.
- ⁸⁸ 15.3.2022 <https://stolicaonego.ru/news/strashnyj-spisok-popolnjaetsja-esche-odin-voennosluzhaschij-iz-karelii-pogib-na-ukraine/>, luettu 13.1.2023.
- ⁸⁹ Respublika 2022.
- ⁹⁰ Merridale 1999; Warner & Andon’eva 2021, 249; ks. myös Skazhi Gordejevoj 22.5.2022 ”Zachem vy pustili detej? Eto zhe spetsoperatsija” <https://www.youtube.com/watch?v=pGxh3BALOm8>, katsottu 8.1.2023.
- ⁹¹ Kivimäki & Tepora 2012; Pajari 2015; Monnet 2016.
- ⁹² Kivimäki & Tepora 2012; Pajari 2015.
- ⁹³ Lukiv 2022.
- ⁹⁴ Parsons 2014.
- ⁹⁵ Kivimäki & Tepora, 2012; Dahl-Martinsen 2016.